

Hendrik Ido Oostendam
Schildmanskinderen

groot en klein

Sandelingen Ambacht

periodieke uitgave van het Historisch Genootschap Hendrik Ido Ambacht
jaargang IV, nummer 3, oktober/december 1985

FOTO OP DE OMSLAG: Burgemeester W. Spoor liet in het voorjaar van 1901 in het college van B. en W. doorschemeren, dat woonproblemen (hij had toen nog geen eigen woning!) hem noopten naar elders te solliciteren, maar dat een dienstwoning hem van gedachten zou kunnen doen veranderen. Men kocht toen haastig een stuk grond aan de Kerkstraat. Aannemer werd H.G. Sliedrecht uit Rotterdam voor f 8400,--. In de zomer van 1902 kwam het huis klaar.

(Overgenomen uit: H.I. Ambacht in oude ansichten)

BESTUUR: Mevr. P.M. Kats-v.d. Velden, voorzitter
L.J. Haenraets, secretaris
H. van Dijk, penningmeester
J. Bezemer, lid
J.F. Schouten, lid
Mevr. R.P. Timmerman-Sybrandy, lid
H. van Vliet, lid

LIDMAATSCHAP: U kunt zich aanmelden als lid bij de secretaris: Jan Luykenhof 14.
De contributie bedraagt f 25,-- per jaar, over te maken op girorekening 440728, t.n.v. de penningmeester van het Historisch Genootschap.

REDACTIEADRES: Kopij en reacties kunt U sturen naar:
C. Lagendijk, Weteringsingel 118b,
tel. 13965.

Burgemeester W. Spoor

WILLEM SPOOR

(1868-1936)

burgemeester van Hendrik Ido Ambacht
van 1896 tot 1911

P.J. Horsman

Stammend uit een vooraanstaande familie van bestuursambtenaren, rechters, notarissen, leek Willem Spoor al bij voorbaat voorbestemd voor een overheidsfunctie. Hij was de jongste zoon van Willem Lodewijk Joost Spoor, inspecteur der registratie en domeinen te 's-Hertogenbosch, en Martiana Hoyer. Zijn vader overleed nog voor Willem een jaar oud was, de weduwe met vijf jonge kinderen in Amsterdam, waarheen het gezin kortelings verhuisd was, achterlatend.

Over Willem's jeugdjaren is niets bekend. In tegenstelling tot zijn beide oudere broers, die carrière maakten bij het ministerie van financiën, zocht Willem zijn loopbaan bij de gemeentelijke overheid. In 1891 werd hij benoemd op de Nijkerkse gemeentesecretarie, op een jaarwedde van 450 gulden. Daarvoor was hij op de secretarie van Ouderkerk aan de IJssel werkzaam geweest. Zijn loopbaan zal hij wel begonnen zijn als volontair of onbezoldigd ambtenaar, zoals te doen gebruikelijk in die dagen. Langs deze weg trachtten vele jongemannen uit de "betere standen" het burgemeesterschap te bereiken. Verhoging van status was daarbij

van meer belang dan verhoging van inkomen. Wel vonden burgemeesters en secretarissen soms een aardige bijverdiensite in de opleiding van zulke aankomende gemeentefunctionarissen, overigens niet altijd tot volle tevredenheid van de gemeenteraad. Zo klaagden in 1898 raadsleden in Alblasserdam dat, sinds burgemeesters- en secretarisambt gescheiden waren, het op de secretarie een komen en gaan was van volontairs, die daar de "eerste sport op de regeringsladder" beklommen, zonder lust te hebben tot initiatief.

In 1896 kwam het burgemeestersambt van Hendrik Ido Ambacht vakant. Burgemeester Van Elk had ontslag gevraagd in verband met zijn vertrek naar Ouderkerk aan de IJssel, waar hij directeur van een steenfabriek werd. Reeds een week na zijn laatste raadsvergadering viel de beslissing over de opvolging: het werd de toen 27-jarige Willem Spoor. Op de voordracht die de commissaris van de koningin in Zuid-Holland aan de minister van binnenlandse zaken zond, stond hij nummer twee, na jonkheer Karel Willem Lodewijk de Muralt. Minister Van Houten verkoos echter Spoor boven de jonker. Hij zag niet in waarom De Muralt vóór Spoor zou moeten gaan. Beiden waren volgens hem even geschikt. Maar De Muralt was Utrechter, en in die provincie werden Utrechters bij burgemeestersbenoemingen voorgetrokken, dus diende dat in andere provincies niet ook te geschieden. En zo werd Willem Spoor bij Koninklijk Besluit van 21 april 1896 nr. 9 met onmiddellijke ingang tot burgemeester

van Hendrik Ido Ambacht benoemd. Twee weken later arriveerde hij in het dorp. Bij gebrek aan een ambts-woning nam de jonge vrijgezel voorlopig zijn intrek bij wagenmaker Boudewijn van der Schee, aan het Kerkplein. Op vrijdag 15 mei werd hij plechtig door locoburgemeester P. Plaisier geïnstalleerd. Wat zal er in Plaisier zijn omgegaan toen hij de welkomstwoorden sprak. Graag zou hij zelf eerste burger zijn geworden in dit dorp, daar hij al zes jaar als raadslid diende, maar zijn sollicitatie was niet gehonoreerd en het is maar goed dat hij destijds geen kennis kon nemen van de woorden, waarmee de commissaris van de koningin, Fock, hem als kandidaat afvoerde:

"De eenige ingezetene", zo schreef hij aan Van Houten, "de heer P. Plaisier Azn, wethouder van Hendrik Ido Ambacht komt daarop (= op de aanbeveling, PJH) niet voor, omdat de man ten eenenmale ongeschikt is. Hij zegt wel dat hij, sedert 1890 lid van den raad, getracht heeft zich de noodige kennis van de gemeentelijke inrichting eigen te maken, maar mijne informatiën bij den onlangs eervol ontslagen burgemeester (Van Elk, PJH) luiden, dat de heer Plaisier van gemeente-administratie hoegenaamd niets weet of begrijpt. Trouwens de man zelf erkende dit toen hij onlangs bij mij ter audiëntie kwam. Met zoo iemand is het nog te beproeven, als een bekwame secretaris de afdoening van de gewone zaken behandelt, maar in Hendrik Ido Ambacht is de burgemeester tevens secretaris, welke vereeniging men schijnt te willen

bestendigen en dan moet de burgemeester goed op de hoogte der gemeente-administratie zijn of alles loopt in de war. De heer Plaisier weet er ten eenenmale niets van en spoedig zou het raderwerk vastloopen." Bij de installatie van Spoor liet Plaisier zijn teleurstelling in elk geval niet blijken en voegde bij zijn gelukwensen de bede dat de nieuwe burgemeester vele jaren tot waarachtig welzijn van de gemeente werkzaam zou mogen zijn.

De volgende raadsvergadering werd Spoor benoemd tot gemeentesecretaris, ambtenaar van de burgerlijke stand en tot lid van de commissie van de schutterij.

Toen Spoor burgemeester van Hendrik Ido Ambacht werd telde het dorp bijna 2700 inwoners. Het was een overwegend agrarisch dorp, waar slechts de dijk, Kerkstraat en Dorpsstraat verhard waren. De Reeweg, toen nog Ambachtsesteeg geheten, was een zandweg, evenals Krommeweg, Achterambachtseweg, Vrouwgelenweg enz.. Deze wegen werden met de Onderdijkse Rijweg, Paulusweg en Hoge- en Lagekade in maart 1902 door Gedeputeerde Staten ongeschikt verklaard voor het berijden met motorvoertuigen!

Langs de dijk stonden twee steenfabrieken, die volgens een negentiende-eeuwse geschiedschrijver niet weinig bijdroegen tot de welvaart van het dorp, maar in werkelijkheid plaatsen van arbeidsellende en sociaal onrecht waren. Na het "kinderwetje" van Van Houten (1874) mochten de jongste kinderen hier weliswaar niet meer werken, maar kinderen vanaf twaalf jaar sjouwden met

hun moeders de laaiend-hete ovens leeg. In de zomer van 1898 brak er een staking uit, waarbij de jonge burgemeester er wonderwel in slaagde een compromis tussen werkgever en werknemers tot stand te brengen: een loonsverhoging met twee cent per uur.

Het grootste deel van de bevolking verdiende zijn dagelijks brood in landbouw, vlasserij en tuinbouw. De landbouwcrisis van 1878 tot 1895 had ook Hendrik Ido Ambacht geteisterd. Velen hadden uit bittere noodzaak elders, vooral in het snel groeiende Rotterdam, een nieuwe bestaansmogelijkheid gezocht.

Spoor is de eerste burgemeester van Hendrik Ido Ambacht geweest die zich gedurende langere tijd volledig aan de belangen van het dorp heeft gewijd. Zijn voorgangers hadden bijna allen nevenfuncties bekleed: industrieel of notaris. Hij heeft het economische getij meegedraaid. In 1896 herstelde het platteland zich van de landbouwcrisis, waardoor ook in Hendrik Ido Ambacht landbouw en vlasserij weer tot bloei konden komen. De opkomende industrialisatie bood het dorp nieuwe kansen, vooral in scheepsbouw en scheepssloperij. Spoor heeft onmiskenbaar een actief aandeel in de ontwikkeling gehad. Hij beijverde zich van meetaf aan voor betere verbindingen met Rotterdam en Dordrecht, voor een eigen waterleiding en voor de uitbouw van het gemeentelijk apparaat, waaronder een eigen gemeentehuis.

In 1896 was er naast de burgemeester een ontvanger, Jan Berkhout, die tevens brievengaarder was en het telefoonkantoortje beheerde, en een onbezoldigd

ambtenaar ter secretarie, J. Plantfeber.

De eerste jaren was Spoor behalve burgemeester ook gemeentesecretaris. De wedde van de burgemeester was afhankelijk van de grootte van de gemeente, het inwonersaantal en het bedrag der gewone inkomsten. In het algemeen was het tractement laag, evenals dat van de secretaris, maar velen waren van mening dat dit zo behoorde te blijven. Er waren immers nog steeds voldoende kandidaten uit de gegoede stand, die niet uitsluitend op een burgemeesters- of secretaris-inkomen waren aangewezen. Dus was het niet nodig door een weddeverhoging het ambt in feite ook voor minder welgestelden open te stellen. Onder de gegoede stand waren er nog wel die zelfs om niet burgemeester wilden worden! Doorgaans kwamen burgemeesters dan ook uit adellijke of vooraanstaande geslachten, zoals Spoor.

De jaarwedde van de burgemeester van Hendrik Ido Ambacht bedroeg in 1896 slechts 750 gulden, ongeveer gelijk aan het tractement van een onderwijzer met hoofdakke. De functie van secretaris leverde nog eens 650 gulden op. Later, toen Spoor al geen secretaris meer was (Plantfeber volgde hem als zodanig op), werd het burgemeestersinkomen opgetrokken tot 900 gulden; in 1911 bedroeg het 1100 gulden per jaar.

Nadat Plantfeber gemeentesecretaris was geworden, werd een nieuwe ambtenaar, T. Leeuwenburgh, met de zorg voor de afdeling Bevolking belast. In 1902 volgde wethouder Plaisier na een merkwaardige raadsbeslissing J. Berkhout als gemeenteontvanger op.

In dat jaar trad Spoor in het huwelijk met Hermanna Helena Krudop, wat tot uitgebreide feestelijkheden in het dorp aanleiding gaf. De nieuwe burgemeesterswoning aan de Kerkstraat was toen juist gereed gekomen. De bruid was evenals de bruidegom van goede komaf. Haar vader was burgemeester van Nijkerk geweest toen Spoor er ambtenaar ter secretarie was. De officiële intocht van het paar deed niet onder voor de viering van het 25-jarige ambtsjubileum van burgemeester De Bruïne van Zwijndrecht, begin van diezelfde maand september, en riep herinneringen op aan de grootse inhuldigingsfeesten van 1898. Bij de Oostendam verrees een imposante erepoort en bij de Ambachtse haven, achter de hervormde pastorie stond een heuse draaimolen. Er werden wielerwedstrijden gehouden en er vond een ringrijderij plaats. Het dorp was in vlaggetooi. De schoolkinderen werden getracteerd.

Een jaar later werd een zoon geboren: Willem Lodewijk Joost. Om deze zoon nam Spoor in 1911 onverwacht ontslag. Teneinde zich geheel aan de opvoeding van zijn enig kind te kunnen wijden vestigde hij zich als ambtelos burger in Teteringen, bij Breda. Het familievermogen, zowel van de Spoor-zijde als van de Krudop's bood voldoende inkomsten.

Op 27 juni 1936 overleed Willem Spoor tijdens een vakantie in Oosterbeek. Zijn weduwe overleed in 1944, een maand na haar zoon. Diens huwelijk met zijn vaders dienstmeisje Leonia Antoinetta van Tichelt was kinderloos gebleven. Toen zij in 1966 eenzaam in een zieken-

huis te Breda overleed, bleek de gemeente Hendrik Ido
Ambacht tot erfgenaam te zijn benoemd. Het legaat be-
stond uit een herenhuis, een bedrag in geld en effecten
en een omvangrijke inboedel, waaronder antiek meubilair
en serviesgoed, afkomstig uit de families Spoor en
(vooral) Krudop. Wat mevrouw Spoor-van Tichelt ertoe
bewogen heeft de nalatenschap te vermaken aan het dorp
waar haar schoonvader meer dan een halve eeuw daarvoor
burgemeester was, en waar haar meer dan twintig jaar
geleden gestorven echtgenoot geboren was, daarnaar valt
nu slechts te gissen. Uiterste wil van haar schoonvader
of van haar man? Het blijft een raadsel: alle familie-
papieren zijn naar haar uiterste wilsbeschikking in
1966 verbrand.

Het antiek siert in overeenstemming met het testament
thans het gemeentehuis en de Blijde Borgh. Van geld en
effecten is een fonds ingesteld (het Spoorfonds) waaruit
regelmatig subsidies worden verstrekt, vooral op cultu-
reel terrein. Naast een "eerste steen" in de Vakteen-
school (nu de Brave Hendrik) zijn dat de enige herinne-
ringen aan deze voor het dorp belangrijke burgemeester.
Zelfs geen straat is naar hem genoemd!

Op heden den Vijfden Levensdag den dag der maand September negentien honderd en twee, zijn voor ons ondergeteekende Ambtenaar van den Burgerlijken Stand te AMERSFOORT, in het huis der Gemeente verschenen, ten einde een Huwelijk aan te gaan: Willem Spoor, Bergmanneester van Hendrick Jansz Armbacht, oud vier en dertig jaren, geboren te Herlengenboech en wonende te Dordrecht, meederzangere zoon van Willem Lodewijk Joost Spoor, overleden en van Tabbathina Jorjer, koster beroep, wonende te Arnhem, En Henriëtte Helena Vreulofs, koster beroep, oud drie en dertig jaren, geboren te Arnhem en wonende alhier, meederzangere dochter van Joost Hendrik Vreulofs en Ernestina Rosina Sophia Vreulofs, beide koster beroep en alhier wonende.

De beide Afkondigingen van dit Huwelijk hebben alhier zonder verhindering plaats gehad op Zondagen den Eertiensten en eenen Levensdag den September drees jaars.

En hebben de Comparanten aan ons overgelegd: Vooreerst de akte van huwelijks dat getuige afkondigingen in de overdenkerde te Dordrecht hebben plaats ge had en ten lesten den huwelijks geboorte akten.

Waarna wij hun in het openbaar hebben afgevraagd, of zij elkander annemen tot echtgenooten, en getrouwelijk alle de pligten zullen vervullen, welke door de Wet aan den Huwelijken Staat verbonden zijn, hetwelk door hen uitdrukkelijk met ja beantwoord zijnde, hebben wij in naam der Wet uitspraak gedaan, dat zij door den Echt zijn vereenigd. — In tegenwoordigheid van Hendrik Spoor, oud wett. en veertig jaren, Ontvanger der Registratie, voorzitter, van de Reedsburg, Jacob Spoelbe, oud twee en veertig jaren, Ontvanger der Directie belastingen, voorzitter te assisen, beide Broeders van den Compagnant, en Abraham Jacob Broeders, oud twee en twintig jaren, Assistent van den Secretaris, allen te Baarn, Broeders van den Compagnant en Pieter Daniël van Esfen, oud een en dertig jaren, exco. Luitenant der Artillerie, wonende te Utrecht, behuwdbroeder van den Compagnant, allen als getuigen ter dezer verzoeking, Welke deze akte, na gedaan verzoeking, niet ons, en de Compagnanten hebben ondertekend.

Wassers

Th. J. M.

Vandijk

De Compagnant

Th. J. M. Wassers

Th. J. M.

Compagnant

VAN TEMPEL TOT KAASMUSEUM

Van alle culturele vernieuwingen, die in de loop der tijd door de mensen zijn ontwikkeld, is de uitvinding van de landbouw één van de meest ingrijpende geweest. In plaats van voedsel te zoeken ging men wilde graansoorten verbouwen. Ook domesticeerde men bepaalde wilde dieren.

Zo vestigden circa 10 000 jaar geleden de eerste landbouwers zich in de oudste beschavingsgebieden van de mensheid aan de binnenzijde van de bergketens, die het Syrisch-Mesopotamisch laagland omringen. Dit gebied ligt tussen de rivieren Eufraat en Tigris.

In de nabijheid van de oudste stad ter wereld, Ur, is op de restanten van de muur van een tempel de oudst bekende afbeelding gevonden, die het houden van rundvee voorstelt.

De eerste boeren

Op deze afbeelding is het navolgende te zien:

- a. Rechts het melken van koeien, waarbij opvalt, dat de melkers achter de koeien op hun hurken zitten. Er wordt gemolken in stenen kruiken.

- b. Links van de poort worden melk en zware room gestremd.
- c. Uiterst links wordt een stenen kruik heen- en weergeschud om boter te verkrijgen.

De bereiding van boter en kaas is heel oud. De ontdekking hiervan zal wel, zoals zoveel uitvindingen, te danken zijn aan het toeval en oplettendheid van inventieve breinen.

Geleidelijk aan heeft de landbouw zich vanuit het nabije Oosten naar en in Europa verspreid.

Met de komst in 12 v. Chr. van de Romeinen in de Noordelijke Nederlanden kwam ook de bereiding van boter en kaas op gang. Zij hebben de methode van kaasmaken sterk verbeterd en maakten zelfs verschillende soorten kaas. Uit planten werd stremsel gewonnen. Boter gebruikten zij niet of nauwelijks; zij verkozen olijfolie. In de noordelijke landen werd boter daarentegen een belangrijk voedingsmiddel. De lagere buitentemperaturen waarborgden een veel betere kwaliteit en een langere houdbaarheid.

Nadat de Romeinen in de 4e eeuw n. Chr. vertrokken waren, is er tot de tijd van Karel de Grote weinig bekend over de bewoners van ons land. Van 768 tot 814 regeerde keizer Karel. Hij bevorderde de landbouw en veeteelt sterk, omdat hij van mening was, dat dit voor zijn rijk van groot belang was. Er werden modelbedrijven gesticht, waar de veeteelt veel aandacht kreeg met de bedoeling de beschikking te krijgen over melkprodukten, zoals boter en vooral kaas. Uit bewaard gebleven inventarislijsten van deze bedrijven blijkt, dat boter en kaas zeer algemene produkten waren.

De kaasbereiding was in het begin zeer primitief. In de loop der tijd zijn de produktiemethoden langzaam verbeterd, mede door de veeteelt.

Oorspronkelijk waren er geen vaten in gebruik, maar werd de wrongel, vermengd met zout, te drogen gelegd. Later kwamen de kaasvormen in zwang. Zo zijn in Friese terpen primitieve stenen kaasvaten gevonden. Nog later gebruikte men mandjes van wilgetenen en teakhouten vaten.

De kaasmelk wordt in de wringtobbe gestort

Temperatuur opnemen

Toevoeging van zuursel en stremsel

De wei wordt afgeschept

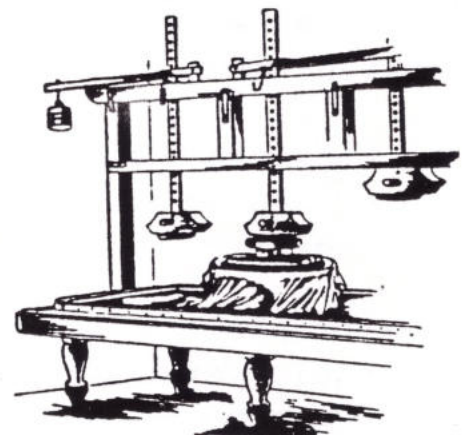
Snijden van de kaasmelk tot wrongel

De kaasdoeken gaan om de wrongel

Het kaasmerk wordt aangebracht

Ouderwetse (boeren) pers

Toen men kaasdoeken ging gebruiken, betekende dit een grote verbetering aan de korst van de kaas. Schimmelvorming werd hierdoor beperkt en was beter te bestrijden. Ook kwamen er kaaspersen in gebruik, waardoor de kwaliteit verder verbeterde en de kaasmodellen meer uniform werden.

In de huidige tijd weten wij, dat bijvoorbeeld in de Alblasserwaard op de boerderij kaas en boter bereid worden.

Hoe was dit in vroeger jaren in de Zwijndrechtse Waard?

In de koele, vrijwel donkere kelderkamer van mijn geboortehuis, dat haaks op de boerderij aan de Ringdijk 177 stond, bevonden zich gemetselde stenen kaasbakken. Er waren ook kaasplanken in de kelder, waarop de kaas (dagelijks) werd gekeerd.

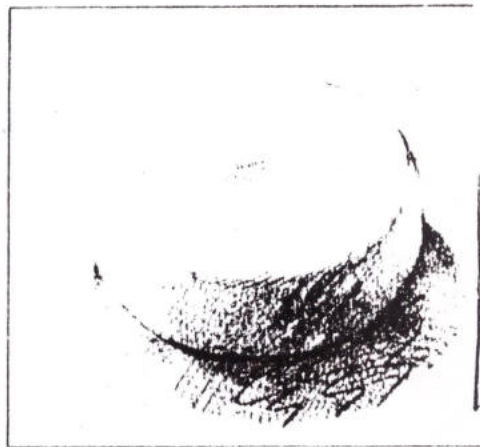
Diverse gebruiksvoorwerpen bij de kaasbereiding zijn nog in familiebezit, zoals een kaastobbe, kaasvaatjes en een klienhek. Deze voorwerpen zijn, te zamen met andere, aan de tentoonstelling in bruikleen gegeven. De kaas werd in een ander vertrek bereid.

Omdat in die jaren kunstmatige koeling niet bestond, was een wel noodzakelijk om de melk te koelen. Een zogenaamd boterhok was ook in de kelder ondergebracht.

Uit rauwe volle melk werd in Zuid-Holland Goudse kaas bereid, die destijds "Stolkse" (= uit Stolwijk) kaas heette. Dit werd dagelijks door de boerin gedaan en vergde veel tijd.

Met de Goudse kaas vormden de Edammer en Leidse kaas de basis van het Nederlandse kaasassortiment.

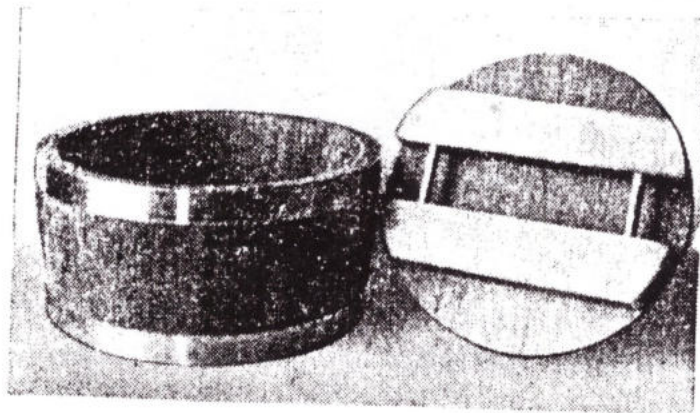
Het eerste motief voor de boer was, dat hij in de zomer, als de koeien veel melk geven, de melk c.q. een gedeelte van de melk, kon verkazen en direct aan het publiek kon verkopen, dus een hogere opbrengst.

Het tweede motief is traditie. Het is mij bekend, dat op de boerderij van mijn grootouders tot circa 1920 nog gekaasd werd. Of dit algemeen was in de Zwijsdrechtse Waard, betwijfel ik, omdat overwegend akkerbouw en veehouderij hoofddoel van bestaan waren. Verscheidene boeren verkaasden hun melk, meestal voor eigen gebruik. Op grotere schaal werd wél gekarnd.

Door de uitvinding in 1879 van de centrifuge is de fabricage van zuivel ook in fabriekjes begonnen. De centrifuge verwijderde in korte tijd het vet uit de melk om er boter van te maken. De ontroomde melk werd aan de boeren teruggeleverd, zodat deze als veevoer voor kalveren kon dienen.

Rond circa 1900 was in de bereiding van kaas op de boerderij een teruggang te bespeuren en werd de produktie (gedeeltelijk) door fabrieken overgenomen.

Goudse-kaasvorm

Weinig voorwerpen, die werden gebruikt bij de zuivelbereiding in de alleroudste tijden, zijn bewaard gebleven. De meeste voorwerpen komen uit de 18e en 19e eeuw en zijn o.a. te zien in:

- a. Het Hollands Kaasmuseum te Alkmaar.
- b. Het Museum Historische Landbouwtechniek te Wageningen.
- c. Het Streekmuseum Hoeksche Waard te Heinenoord.

Sinds de late middeleeuwen werden kaas en boter verhandeld op markten en vervoerd naar andere delen van het land of zelfs geëxporteerd naar het buitenland. Voor zover is na te gaan zijn kaas, boter en haring de allereerste levensmiddelen geweest, die werden geëxporteerd.

In de Dom van Münster (West-Duitsland) bevindt zich een wand-schildering uit het jaar 1280, waarop kennelijk Friese boeren zuivel als geschenk aan de bisschop aanbieden, dus ruim 7 eeuwen zuivelexport.

De koe is zo belangrijk voor onze economie, dat men in Leeuwarden een monument voor haar heeft opgericht.

J.F. Schouten,
september 1985

Kaasmaken, Anonymus 19e eeuw

Recht. Zuid Holland 125, Crimineel.

Op de avond van 24.2.1796 liep Hendrik Lourense won. te H.I. Amb. met een lichaam vol sterken drank, "Zoo vol dat het hem de neus uijt liep", langs het huis van Grietje Nijdings in 't ambacht. Hendrik die een kwade dronk had, gooide, "met eene pis pot", alle ruiten in bij Grietje. (Grietje was de gesepareerde huisvrouw van Hendrik (O. N. A. H. I. A. 4864) P.V. Hendrik werd door de vierschaar veroordeeld tot celstrafen 8 dagen op water en brood. N.B. datum boven is datum veroordeling.

De geneesmiddelen verstrekt door Johannes Schippers, Chirurgijn te H.I. Ambacht wonende in de kerkstraat, aan Pieter Kroon, hebben waar. schijnlijk een averechtse uitwerking gehad. Op maandagavond "de klokke agt uren" gooide Pieter alle glazen in van de Chirurgijns winkel van Schippers. De Chirurgijn diende een aanklacht in en Pieter werd waar. schijnlijk door herhaald wangedrag veroordeeld door de vierschaar met verbanning uit Zuid-Holland voor 12 jaar, mocht hij zich binnen deze tijd in 't ambacht vertonen dan hangt "een poene van 2waardere straf" hem boven 't hoofd. 28.4.1796. fol. 105.

Recht. Zuid-Holland 68. Civiel

16.1.1775, eiseresse, Maaïke Meesters als moeder van haar minderjarige dochter Johanna de Ruijter te H.I. Amb. /contra Arij Nuijen gedaagde te H.I. Amb. wegens ontucht veroordeeld tot betaling van f 300 -- defloratie kosten, f 50 -- kraamkosten en wekelijks f 2 -- van 5.11.1773 tot 5.11.1794.

Rechterlijk archief. Zuid-Holland
attestaties.

20.1.1803, nr. 92. "Verklaring voor de hooge Vierschaar"

Johanna den Arend, wed. van Huÿg Huÿzer, 38 jaar en wonende te Meerdervoort, verklaarde:

"Dat zekere Hendrik Lourense uit H.l. Ambacht bij haar heeft gewerkt als arbeider. Op eene Zaterdag avond, zijnde beschonken, onder allerlij voorwensels ruzie heeft gezocht".

De ruzie werd zo hoog dat zij aan haar knecht, Arie Moens opdracht gaf haar broer te gaan halen. In de tijd dat zij met haar 4 kinderen alleen was heeft Lourense haar dusdanig geslagen dat zij door het vuurscherm viel waardoor zij "zwaar aan het bloeden is geraakt" Lourense bedreigde haar met een mes en riep: "ik snij jou de strot af"---

D.W. Nibbelink.

18.1.1805, nr. 92 *Jan Bijkerk, 33 jaar, won. te Sandt-amb. verklaarde:.*
dat hij 's morgens naar de herberg van Bastiaan van Wingerden aan de Oostendam te H.l. Amb. was gegaan en daar tot laat in de avond is geweest, toen hij 's morgens wakker werd ondeckte hij dat hij een snede had dwars over het gezicht / "het bekkensnijden".

* Dit is de herberg "de vlasboer".

D.W. Nibbelink.

De Zandloper op de Preekstoel

In sommige oude Hervormde Kerken ziet men nog een zandloper op de preekstoel staan. Deze diende om de tijdsduur van de preek te bepalen.

Er werd in ons land in de Gouden Eeuw veel gepreekt, gewoonlijk driemaal op een zondag. In Groningen zelfs viermaal en in Dordrecht was het bijna de hele dag kerk. Daar hield men door de week ook nog elke avond en twee morgens in de week een dienst. Er werd niet alleen veel, maar ook lang

gepreekt. Het convent van Wezel had in 1568 al gemaand het bij één uur preken te laten om "de memorie der toehoorders niet te belasten en hun ijver te brengen, ende alzoo als een walginge der mage toe te brengen". Maar de dominee, hij preekte voort. Soms moest hij wel eens uitvallen: "Maak dien slapenden man eens wakker". Ook werd er nogal eens hard op de bijbel geslagen om het kerkvolk er weer bij te krijgen. Op menige preekstoel stond een zandloper. Ging de preker langer door dan de vastgestelde tijd - meestal twee uur - dan moest hij boete betalen. Elke 5 minuten dat hij langer preekte, kostte de dominee zes stuivers. Er is een verhaal van een predikant die het zonde vond van zijn mooie preek, onverdroten doorging en bij elke 5 minuten riep: "Vooruit, ik gooi er nog een schelling tegenaan".

in memoriam

P. VISSER

Op 30 november ontvingen wij het overlijdensbericht van ons lid de Heer P. Visser te Schiedam. Hetgeen wij al aan zagen komen is gebeurd, maar sneller dan verwacht werd. Hiermede is een einde gekomen aan het leven van een zeer actieve man. Een ongeneeslijke ziekte velde hem op 72-jarige leeftijd.

Als geboren Ambachter opgegroeid aan de Oostendamse-

sluis langs de Waal (achter waar nu Kauling zijn meubelzaak heeft) en vertrokken naar Rotterdam, bleef zijn hart tot aan zijn dood naar ons dorp uitgaan. In mijn laatste gesprek met hem, nog geen week voor zijn dood, vertelde hij nog, dat, als hij op Ambacht was, hij dikwijls op het stenen trapje langs de glooiing van de vroegere Oostendamse sluis met zijn gezicht naar de Waal en zijn vroegere huis gekeerd, ging zitten om te mijmeren over het verleden, terwijl zijn hele leven aan zijn geest voorbij trok.

Zijn grote interesses, de geschiedenis van H.I. Ambacht en zijn voorliefde voor oude archieven deden hem al aan het begin van de oprichting van het Historisch Genootschap besluiten lid te worden. Onvermoeid trok hij wekelijks naar Den Haag om in de oude archieven alles over H.I. Ambacht aan de weet te komen, te boek te stellen en ons archief met zijn zoek- en spitwerk te verrijken. Onze tentoonstellingen in 1982 naar aanleiding van de viering van "H.I. Ambacht 650 jaar waard" zouden niet zo'n groot succes geworden zijn zonder zijn medewerking. De bijschriften en ondertitelingen zouden niet zo goed verzorgd zijn geweest als hij dat niet in zijn onnavolgbaar prachtig oud-Hollands handschrift had gedaan. Ons archief bestaat voor 80-90% uit werk, afkomstig van de Heer Visser. Dank zij hem hebben wij nog voor jaren copy voor "Groot en Klein". Met name de door hem bewerkte stukken uit de notariële en rechterlijke archieven van H.I. Ambacht en Sandelingen Ambacht, door de Heer Visser

bijeengebracht, zijn een bron van genealogisch onderzoek voor de leden, waar regelmatig gebruik van wordt gemaakt. Hij werkte mee aan de totstandkoming van ons boek "H.I. Ambacht 1332-1982" en leverde met humoristische in dialect geschreven stukjes en uittreksels uit oude archieven regelmatig zijn bijdrage aan "Groot en Klein".

U zult na het lezen van bovenstaande begrijpen, dat zijn heengaan ook voor ons Genootschap een groot verlies is. Wij zullen Peter met zijn humorvolle verhalen missen, want vertellen kon hij ook!

Wij wensen zijn vrouw, met wie hij kortgeleden hun 50-jarig huwelijk mocht vieren, en zijn overige familie sterkte en medeleven toe om dit verlies te dragen.

Namens bestuur Hist. Genootschap
en Redactie van "Groot en Klein"

C. Legendijk

OVERZICHT

documentatie en andere eigendommen
van het Historisch Genootschap

-o-o-

Gedeeltelijke opsomming no. 4. Zie voor no.'s 1, 2 en 3 voorgaande uitgaven.

C. Legendijk

Titel en korte omschrijving	Bron/Schrijver
Berichten uit Ambacht en andere artikelen verschenen in het nieuwsblad van de Hoeksewaard en IJsselmonde - Jaargang 1900/1901/1902/1903	Opgezocht, beschreven en samengevoegd door P. Visser te Schiedam
Idem van Jaargang 1904/1905/1906/1907	Idem
Idem van Jaargang 1908/1909/1910	Idem
Idem van Jaargang 1911/1912/1913/1914	Idem
Idem van Jaargang 1915/1916/1917	Idem
Idem van Jaargang 1919/1920/1921/1922	Idem
Idem van Jaargang 1923/1924/1925/1926	Idem
Idem van Jaargang 1927/1928/1929/1930	Idem
Idem van Jaargang 1931/1932/1933	Idem
Algemeen Register, een klein deel van onderwerpen, beschreven in berichten uit Ambacht e.a.	Idem
Register 1900-1933 van personen die voorkomen in 32 jaar berichtgeving over H.I. Ambacht en omliggende plaatsen, verzameld uit de couranten: Het Nieuwsblad van de Hoeksewaard en IJsselmonde, Het Dagblad van Rotterdam, Het Rotterdams Nieuwsblad en het Dagblad De Voorwaarts, uitgezonderd het jaar 1918.	Idem

Lidmaten N.H. Kerk H.I. Ambacht
uit Gens Nostra 1979 deel 34,
opgetekend door

P. Visser

Heraldische en Genealogische gedenk-
waardigheden uit de Kerk van H.I.
Ambacht. Dit handelt over de op-
schriften op de grafzerken in de
Herv. Kerk en verder een omschrijving
van de families, die daar begraven
liggen, eveneens opgetekend uit
"Ons Voorgeslacht 1983" door

Idem

Lijst van familienamen voorkomende
in het Trouwboek van Hendrik Ido -
en Sandelingen Ambacht 1625-1719 uit
Gens Nostra 1948, deel 3

Idem

Gegevens uit "Oude Archieven" van
het kadaster 1823-1833 van het ar-
chief Zwijndrecht, van het archief
Heerjansdam, van het rechterlijk
archief van Zuid-Holland, de finan-
ciën van Holland 1748 en de Arron-
dissementsrechtbank van Sandelingen
Ambacht 1749-1797

Idem

Van de Historische Vereniging West-
Alblasserwaard ontvingen wij hun
volgende interessante verenigings-
bladen:

Jaargang 1983, Kwartaal 1, 2, 3, 4

Jaargang 1984, Kwartaal 2 en 3

Jaargang 1985, Kwartaal 1, 2 en 3

Voor de ontbrekende kwartalen 1 en
4 houden wij ons hartelijk aanbe-
volen.

Hist. Vereniging
West-Alblasser-
waard

De geschiedenis van de 2e wereld-
oorlog in voorpagina's. Een ver-
zameling voorpagina's van een 6-tal
dag- en avondbladen over het begin
van de oorlog.

Enige jaren geleden werden ons een aantal boeken aangeboden, die weliswaar geen geschiedenisboeken waren in de strikte zin van het woord, maar wel een stukje ontwikkeling in de bouw laten zien vergeleken met de hedendaagse bouwwijze, een soort bouwgeschiedenis dus. In ieder geval waren ze interessant genoeg om deze gift in dank te aanvaarden.

Deze boeken, afkomstig van de gepensioeneerde bouwkundige H. Eerland, in 1982 woonachtig aan de Reeweg, dragen de volgende titels:

Rioleringen 1930	E.J. Rothuizen
Timmeren, Handleiding voor Bouwconstructies	Y. v.d. Ven
Bouwen in gewapend beton 1942	Ir. v.d. Schier
Mortels en beton 1917	M.F. Oortgijsen
Metselen	F. Weyde
Het dak 1934	E.J. Rothuizen
Bouwkundige sterkteberekeningen	M. Sirag
Steenconstructies 1932	E.J. Rothuizen & F. Wind
Beton - Handleiding voor den Betonvakarbeider 1940	P.W. Scharroo Kolonel der Genie
Landmeten en waterpassen 1914	H.J. van Leusen
Yzerbouw - Handleiding bij het samenstellen van eenvoudige ijzerconstructies 1923	P. Bakker
Polytechnische Bibliotheek - Onderwerp Huisschilderen	C.P. van Hoek

-o-o-o-o-

Bovenstaande opsomming was de laatste van een serie van vier, welke omvatte de geschriften, welke als boekwerken geclasseerd kunnen worden. Naast bovengenoemde titels hebben wij nog vrij veel één- à twebladige artikelen, die erg interessant zijn, maar waar wij liever geen copyruimte voor reserveren.

Hierna volgt nog ons "Prentenkabinet", waarin wij een woordelijke uitstalling geven van wat we intussen aan prenten, foto's en landkaarten ontvangen hebben. Daar beginnen we in 1986 mee.

Wel is het de bedoeling per kwartaal verantwoording af te leggen van de ons geschonken boekwerken, kaarten, foto's, oud gereedschap enz.

Voorts gaan wij een catalogus aanleggen voor alle bovengenoemde zaken. Voor het samenstellen van zo'n catalogus zoeken wij nog een man/vrouwkracht. Hebt U interesse, bel dan! Het redactieadres is: Weteringsingel 118b, tel. 1058-13965.

MEDEDELINGEN VAN DE REDACTIE

Sinds kort bestaat de redactie uit 4 personen, t.w.:

- C. Lagendijk, Weteringsingel 118b, H.I. Ambacht
(tevens redactieadres en historisch archief)
- Mevr. R.P. Timmerman-Sybrandy, Tarwestraat 49, Ridderkerk
- J.F. Schouten, De Baak 16, H.I. Ambacht
- J. Bezemer, Touwbaan 4, H.I. Ambacht

INHOUDSOPGAVE

Titel	Schrijver/bron	blz. no.
Willem Spoor (1868-1936)	P.J. Horsman	2
Van tempel tot kaasmuseum	J.F. Schouten	12
Recht. archief Zuid-Holland 125, crimineel		18
Recht. archief Zuid-Holland 68, civiel		18
Recht. archief Zuid-Holland attestaties		19
De Zandloper op de Preekstoel, In memoriam P. Visser	dagblad Trouw C. Lagendijk	20 21
Overzicht: documentatie en andere eigendommen van het Historisch Genootschap		24
Mededelingen		28

Daar er regelmatig vraag is naar exemplaren van ons vroegere "Mededelingenblad" hebben wij besloten de hierin opgenomen artikelen in de toekomst nogmaals in "Groot en Klein" te publiceren.

-o-o-o-o-o-

